

การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างองค์การศาสนาอิสลามระดับโลก
กับองค์กรนิติบัญญัติของไทย : กรณีศึกษาองค์การสันนิบาตมุสลิมโลก
(Muslim World League: MWL)*

ชูชาติ พุ่มเพ็ง**

บทนำ

เริ่มต้นศักราชใหม่ไม่กี่สัปดาห์ เกิดปรากฏการณ์ครั้งสำคัญเกี่ยวกับกรณีการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับซาอุดีอาระเบียในระดับที่ดีขึ้นแบบก้าวกระโดด จนกลายเป็นสิ่งที่ถูกพูดถึงและหยิบยกมาเป็นประเด็นในสื่อกระแสหลักอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงต้นปีเสมือนเป็นของขวัญปีใหม่ที่สะท้อนความสำเร็จของรัฐบาลไทย โดยเฉพาะกระทรวงการต่างประเทศซึ่งมีนายดอน ปรมมัตถวินัย รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญและทุ่มเทความพยายามและใช้โอกาสในทุกเวทีการประชุมระหว่างประเทศ เพื่อสร้างบรรยากาศการเจรจาและสร้างจุดเปลี่ยนจนนำมาสู่การแสวงหาจุดร่วมให้ประเทศไทยกลับสู่บริบทของการได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลซาอุดีอาระเบียอีกครั้ง หลังจากทีระดับความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศลดลงต่อเนื่องยาวนานกว่า ๓๐ ปี ผลจากร่องรอยแผลเป็นที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดต่าง ๆ ในอดีตที่ทุกคนทุกฝ่ายต่างรู้จักกันดี

สืบเนื่องจากความพยายามของกระทรวงการต่างประเทศดังกล่าว ส่งผลให้ในช่วงปลายเดือนมกราคม ๒๐๒๒ รัฐบาลไทยภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้รับเทียบเชิญจากทางการซาอุดีอาระเบียโดยเป็นวาระการเยือนอย่างเป็นทางการครั้งแรกในรอบ ๓๐ ปี ทำให้เรื่องนี้กลายเป็นประเด็นที่สังคมไทยให้ความสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความร่วมมือในภาคแรงงาน ซึ่งถือเป็นจุดเด่นที่สังคมไทยในอดีตคุ้นชินทั้งในระดับกระแสวรรณกรรมบทเพลงของศิลปินไทยจนติดหูคนไทยมาตลอด ด้วยมีเหตุผลและปัจจัยมากมายที่ทำให้ซาอุดีอาระเบียชื่นชอบทักษะฝีมือ ความประณีต และความขยันอดทนของแรงงานไทย อีกทั้งน้ำใจไมตรี ความเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี และความนอบน้อม ซึ่งไม่มีชาติใดในโลกสามารถเลียนแบบได้

การปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศมีกระแสตอบรับอย่างกว้างขวางทั้งระดับการเมืองและองค์กรระหว่างประเทศที่มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในซาอุดีอาระเบีย เห็นได้จากความเคลื่อนไหวสำคัญโดยเฉพาะกระแสข่าวการเยือนขององค์กรระดับโลกด้านศาสนาภายใต้ชื่อ องค์การสันนิบาต

* เอกสารวิชาการชิ้นนี้เป็นบทวิเคราะห์และความเห็นของผู้เขียนโดยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารวิชาการ บทความ เอกสารข่าว สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และแหล่งอ้างอิงภาษาอาหรับที่เชื่อถือได้

** นักวิเคราะห์สัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

มุสลิมโลก (Muslim World League: MWL) โดยการนำของเลขาธิการองค์การ ซึ่งมีกำหนดเดินทางประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะแขกของกระทรวงการต่างประเทศวันที่ ๑๓ – ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๒ นอกจากนี้ยังมีกำหนดเยี่ยมคารวะประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎรในช่วงเวลาดังกล่าว

กรณีดังกล่าวทำให้เกิดการตั้งคำถามเชิงสมมุติฐานว่า มีประเด็นใดที่องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกต้องการสื่อสารและเชื่อมโยงกับฝ่ายนิติบัญญัติ ด้วยเหตุผลนี้ผู้เขียนจึงเร่งศึกษาและวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรดังกล่าวกับสถาบันนิติบัญญัติ โดยแบ่งออกเป็น ๓ หัวข้อหลัก ดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไปขององค์การสันนิบาตมุสลิมโลก
๒. องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกกับการเมืองภายในซาอุดีอาระเบีย
๓. ปัจจัยและผลกระทบต่อประเทศไทย

ต่อไปนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลรายละเอียดในแต่ละหัวข้อตามที่ระบุไว้ข้างต้นเป็นลำดับดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลทั่วไปขององค์การสันนิบาตมุสลิมโลก

๑.๑ ที่มา

องค์การสันนิบาตมุสลิมโลก มีสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศของประชาคมโลกมุสลิม มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่เมืองมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

องค์การสันนิบาตมุสลิมโลก มีที่มาจากกร่อนวัติตามข้อมติขององค์การความร่วมมืออิสลามหรือ OIC ในคราวการประชุมซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๑๙๖๒ โดยรัฐบาลซาอุดีอาระเบียเป็นเจ้าภาพ

๑.๒ เป้าหมายขององค์กร

เป้าหมายสำคัญคือให้มืองค์การระหว่างประเทศด้านศาสนา เพื่อขับเคลื่อนพันธกิจและเป้าประสงค์หลัก ๆ ดังนี้

- ก. ส่งเสริมด้านกิจการศาสนา เผยแพร่คำสอนและหลักการพื้นฐานของศาสนาอิสลามตามแนวทางที่ถูกต้อง ส่งเสริมสันติภาพ ความเสมอภาค และสิทธิมนุษยชน สร้างการยอมรับระหว่างศาสนา ยุติความคิดสุดโต่ง การปะทะกันทางอารยธรรม ความเกลียดชัง ไกล่เกลี่ยปัญหาพิพาทในสังคมมุสลิมและประชาคมโลกมุสลิมอันจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสันติภาพและเสถียรภาพของประเทศภาคีสมาชิก
- ข. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรม โครงการ วัฒนธรรมด้านการศึกษา อบรมจริยธรรม การเรียนรู้ศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม
- ค. กำกับดูแลและส่งเสริมการขับเคลื่อนงานของสมาพันธ์นักวิชาการด้านชารีอะห์หรือกฎหมายอิสลาม

- ง. สนับสนุนบทบาทด้านการส่งเสริมศาสนาอิสลามในระดับมัธยมของประเทศภาคีสมาชิก ให้ทุนเพื่อก่อสร้างมัสยิด และตั้งสำนักงานเพื่อณรงค์ด้านการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม
- จ. ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ด้านภาษาอาหรับและสนับสนุนการเรียนการสอนภาษาอาหรับ
- ฉ. ยกกระตือรือร้นการประชาสัมพันธ์ในมิติศาสนา จริยธรรม การศึกษา และวัฒนธรรม
- ช. ส่งเสริมให้มีการสานสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มความคิด หน่วยงาน องค์กร และให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาตามวาระช่วงของการประกอบพิธีฮัจญ์ในทุกปี

อาจกล่าวได้ว่า องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกมีสถานะเสมือนเป็นฝ่ายกิจการศาสนาเชิงตัวแทนของรัฐ คือ ซาอูดีอาระเบีย อีกทั้งยังเป็นตัวแทนอยู่ในองค์การความร่วมมืออิสลามหรือ OIC ซึ่งองค์การสันนิบาตมุสลิมโลกมีเป้าหมายหลักคือเน้นการขับเคลื่อนความร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์ในมิติศาสนา การเผยแพร่ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของอิสลามสายกลาง ทำให้เข้าใจได้ว่าบทบาทขององค์กรดังกล่าวมุ่งเน้นเฉพาะภารกิจหน้าที่ด้านการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง นอกจากจะมีบทบาทหลักด้านการเผยแพร่ศาสนา และการส่งเสริมการศึกษาวิทยาการอิสลามแล้ว ยังมีการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม สาธารณกุศล และช่วยเหลือดูแลชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อนทั่วโลกจากภัยสงคราม พิบัติภัยธรรมชาติผ่านองค์การสงเคราะห์นานาชาติเพื่อการช่วยเหลือและการพัฒนา

นอกจากนี้ยังมีสถานะด้านความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศอีกหลายองค์กร อาทิ องค์กรผู้สังเกตการณ์ของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (ECOSOC) สมาชิกองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) องค์กรผู้สังเกตการณ์ในองค์การความร่วมมืออิสลาม (OIC) และสมาชิกองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF)

๑.๓ โครงสร้างการบริหาร

องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกมีโครงสร้างระบบบริหาร ดังนี้

- ก. คณะมนตรีสูงสุด มีจำนวน ๖๐ คน คัดเลือกกันเองจากนักวิชาการศาสนาที่เป็นที่ยอมรับของแต่ละประเทศสมาชิก มีการประชุมตามวาระ และผู้ทำหน้าที่ประธานการประชุม คณะมนตรีสูงสุดคือผู้นำองค์กรศาสนาสูงสุดของซาอูดีอาระเบีย และบทบาทของคณะมนตรีสูงสุดคือการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการตามวัตถุประสงค์องค์กร อนึ่งการทำหน้าที่ของสมาชิกในคณะมนตรีสูงสุดเป็นไปในรูปแบบของงานจิตอาสาไม่มีเงินประจำตำแหน่งหรือเงินเดือน

- ข. เลขาธิการองค์การสันนิบาตมุสลิมโลก มีอำนาจหน้าที่บริหารกระบวนการตามนโยบายที่เห็นชอบโดยคณะมนตรีสูงสุดและนำสู่การปฏิบัติโดยอาจดำเนินการร่วมกับองค์กรภายในที่มีอยู่เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยวาระการดำรงตำแหน่งไม่มีการกำหนดกรอบระยะเวลาชัดเจนขึ้นอยู่กับพระราชอำนาจในการแต่งตั้งของกษัตริย์ เนื่องจากที่ผ่านมาอดีตเลขาธิการคนก่อนหน้านี้มีวาระการดำรงตำแหน่งที่ไม่ตรงกันตามช่วงเวลาดังนี้

วาระการดำรงตำแหน่ง	ชื่อ	สัญชาติ
๑๙๘๒ – ๑๙๙๓	ดร. अबดุลเลาะห์ บินอุมร์ นาซีฟ	ซาอุดีอาระเบีย
๑๙๙๕ – ๒๐๐๐	ดร. अबดุลเลาะห์ บินสอและห์ อัลอาบิด	ซาอุดีอาระเบีย
๒๐๐๐ – ๒๐๑๖	ดร. अबดุลเลาะห์ บิน अबดุลมุห์ซิน อัลตุรกี	ซาอุดีอาระเบีย

๑.๔ กฎบัตร

ธรรมนูญขององค์การสันนิบาตมุสลิมโลกรู้จักในชื่อ (the Charter of Makkah) มีผลใช้บังคับในปี ๒๐๑๙ มีข้อบัญญัติรวมทั้งสิ้น ๒๙ ข้อ ซึ่งกฎบัตรมักกะห์เป็นผลพวงที่เกิดจากมติที่ประชุมปราชญ์อิสลามจำนวน ๑,๒๐๐ คน ให้ความเห็นชอบในคราวการประชุมปราชญ์อิสลาม ซึ่งจัดขึ้น ณ นครมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ระหว่างวันที่ ๒๗ – ๑๙ พฤษภาคม ๒๐๑๙

๑.๔ งบประมาณ

องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกเป็นองค์กรไม่หวังผลกำไร มีการจัดสรรงบประมาณและค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรมาจากกองทุนสาธารณสมบัติและการบริจาค หรือในทางพฤตินัยรัฐบาลซาอุดีอาระเบียให้การสนับสนุน

๒. องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกกับการเมืองภายในซาอุดีอาระเบีย

องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกกลายเป็นหัวข้อวนที่ต้องมีบทบาทนำในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสังคมโดยเฉพาะมิติศาสนาและศีลธรรมอันดีของอิสลาม สอดคล้องกับงานศึกษาเกี่ยวกับบริบทสังคมซาอุดีอาระเบียที่ระบุว่าปัญหาเชิงระบบโครงสร้าง ที่สังคมซาอุดีอาระเบียยึดถือมายาวนานมีความล้าสมัยอย่างมาก เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียง ในภูมิภาค ทั้งราชอาณาจักรบาห์เรน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ คูเวต กาตาร์ และรัฐสุลต่านโอมาน เนื่องจากกรอบจารีตแบบอนุรักษ์นิยมทำให้โครงสร้างสังคมซาอุดีอาระเบียกลายเป็นสังคมที่ถูกครอบงำด้วยความหวาดกลัว การปิดกั้น ปฏิเสธการแสดงออกอย่างเปิดเผย ปิดบังซ่อนเร้นตัวตนและความสัมพันธ์ระหว่างกันในสังคม มีความโน้มเอียงเชิงทัศนคติที่ปกปิดและหวาดระแวง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสังคมซาอุดีอาระเบียไม่เปิดเผยข้อมูล หรือการแสดงความเห็นที่แท้จริง เห็นได้ชัดจากผลสะท้อนของกระบวนการวิจัยที่มีการสอบถามข้อมูลความเห็น เพื่อนำมาประกอบการศึกษาวิจัยที่ระยะหลัง ๆ มักพบว่างานวิจัยเกี่ยวกับระบบโครงสร้างสังคมซาอุดีอาระเบีย มีความขาดแคลนอย่างยิ่ง ทั้งหนังสือหรือ

ตำราที่มีเนื้อหาเชิงลึกสะท้อนเกี่ยวกับข้อมูลทางสังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์ในสังคม ซาอุดีอาระเบียพบว่ามีน้อยมาก จนกระทั่งปี ๒๐๐๘ มีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง เกี่ยวกับระบบ โครงสร้างสังคมซาอุดีอาระเบียและเปิดให้ผู้สนใจใช้เป็นแหล่งอ้างอิงได้อย่างดีเช่น งานศึกษาวิจัย ของ ดร. มูฮัมหมัด บินศุณิดาน ซึ่งเผยแพร่ผ่านเครือข่ายงานวิจัยโลกอาหรับในปี ๒๐๐๘ กรุงเบรุต ประเทศ เลบานอน ในหัวข้อ “ซาอุดีอาระเบีย รัฐและสังคมบนพื้นฐานความพิเศษแบบจำกัด” ผลงานวิจัยชิ้น นี้ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายสำหรับผู้ติดตามข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสังคมซาอุดีอาระเบีย และ อาจใช้เป็นแนวทางเพื่อมองสู่ทิศทางการปฏิรูปประเทศในอนาคตได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางจารีตนิยมที่เคยยึดถือและปฏิบัติมาตั้งแต่ก่อตั้งประเทศมาจนถึงปัจจุบัน และสามารถฉายภาพความเปลี่ยนแปลง ในอนาคตออกเป็นมิติต่าง ๆ โดยหากวิเคราะห์สภาพสังคม ของซาอุดีอาระเบียสามารถแบ่งช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งพอสรุปเป็นภาพกว้าง ได้ ๓ ระยะ ประกอบด้วย

- ก. ระยะเริ่มแรกราวปี ๑๗๔๕ เป็นช่วงเริ่มแรกในการสร้างชาติและหลอมรวมความเป็น หนึ่งระหว่าง ผู้ปกครองแคว้นแคว้น และนักการศาสนาผู้นำจิตวิญญาณและนักปฏิวัติ ความเชื่อที่มีชื่อเสียงระดับแนวหน้าขณะนั้นคือเชคมุฮัมหมัด บินอับดุลอาฮาบ
- ข. ระยะที่ ๒ เป็นช่วงการก่อตั้งประเทศในชื่อราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย โดยการนำของ พระราชาธิบดี อับดุลอาซิส อาลซาอูดในปี ๑๙๐๒
- ค. ระยะที่ ๓ เป็นช่วงประกาศเอกราชและมีอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดน แบบสมบูรณ์ในปี ๑๙๓๒ โดยผู้ปกครองในฐานะประมุขของประเทศสามารถรวมชนเผ่า ที่เป็นชนกลุ่มน้อยในทุกแคว้น รวมเป็นหนึ่งเดียวบนหลักการพื้นฐาน ๔ ประการ ได้แก่ หลักเอกภาพ หลักเหตุผล หลักศาสนาเคร่งจารีต หลักต่อต้านแนวคิดนอกกรีต

สำหรับการปรับตัวในยุคปัจจุบันเห็นได้ชัดว่ามีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนสังคมโดยในปี ๒๐๑๑ พบว่าราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบียมีการปรับ ความสมดุลระหว่างศาสนาและการเมืองอย่าง ชัดเจน และความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เห็นได้ชัดในช่วงปลายรัชสมัยของพระราชาธิบดีอับดุลเลาะห์ บินอับดุลอาซิส กรณีออกพระราชกฤษฎีกาเห็นชอบให้กำหนดราชชื่อองค์กร หรือกลุ่มเคลื่อนไหวทาง การเมืองที่นิยมความรุนแรงไว้ในบัญชีทางการ อาทิ ขบวนการอัลกออิดะห์ (Al-Qaida) ที่กระจายอยู่ ในคาบสมุทรอาหรับ ในเยเมน ในอิรัก ขบวนการอัลนุสเราะห์ (al-Nusra Front) ในซีเรีย ฮิซบุลเลาะห์ (Hezbollah) ในเลบานอน ขบวนการภราดรภาพมุสลิม (Muslim Brotherhood) ในอียิปต์ เพราะการกำหนดรายชื่อนี้ดั่งกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าผู้ปกครองไม่ต้องการให้ขบวนการ เคลื่อนไหว และกลุ่มอนุรักษนิยมทั้งในและต่างประเทศที่มีแนวคิดนิยมความรุนแรงฉวยโอกาสด้วย การอ้างความชอบธรรมจากมิติของศาสนาและแสวงหาแนวร่วมตามวิถีแนวคิดญิฮาดแบบจารีตหรือ สุดโต่ง

อย่างไรก็ดี หลังช่วงเหตุการณ์ อาหรับสปริงส์ (Arab spring) ที่ก่อตัวขึ้นในปี ๒๐๑๑ นำสู่ การลุกฮือของภาคประชาชนผ่าน การรวมตัวในรูปแบบของขบวนการ ปฏิวัติภาคประชาชนจนเป็น

กระแส โดมิโนเกิดขึ้นมากมายในภูมิภาค มีเป้าหมายเพื่อต่อต้านอำนาจเผด็จการและเรียกร้องให้มีการปฏิรูป ทางการเมืองอย่างจริงจังแม้กระแสนิยมการเมืองอิสลามจะได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในภูมิภาค แต่อีกด้านหนึ่งโดยเฉพาะโลกตะวันตกพบว่าเกิดกระแสหวาดกลัวอิสลาม (Islamophobia) เพราะประชาคมยุโรปส่วนใหญ่รับรู้ อย่างกว้างขวางว่า กลุ่มแนวคิดและกระแสนิยมการเมืองอิสลามทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศมักได้รับ การสนับสนุนทางการเงินหรือมี ท่อน้ำเลี้ยงจากซาอุดีอาระเบียผ่าน ๒ ช่องทาง ได้แก่

๑) รัฐบาลซาอุดีอาระเบีย สนับสนุนกลุ่มญิฮาดจารีตหรือขบวนการติดอาวุธหวังผลให้ทำ สงครามตัวแทนเพื่อถ่วงดุลอำนาจในภูมิภาค

๒) นักการศาสนาแนวคิดสุดโต่งสนับสนุนแนวคิดนิยมความรุนแรงเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐเผด็จ การ ดังนั้น เพื่อให้ ภาพลักษณ์ของซาอุดีอาระเบียเปลี่ยนไปสู่มุมมองและทัศนคติที่ดีขึ้น ผู้ปกครองใน ฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐในปัจจุบัน จึงมุ่งเน้นให้จัดระเบียบใหม่ในประเทศเพื่อขจัดปัญหาความวุ่นวายทาง การเมืองในภูมิภาค และขจัดแนวคิดสุดโต่ง นิยมความรุนแรงที่มีพื้นฐานโดยตรงมาจากแนวคิดและ อุดมการณ์ของศาสนาและการยึดคำสอนแบบสุดโต่ง ทำให้ผู้ปกครองแสวงหาแนวคิดใหม่เพื่อปรับ แนวนโยบายและออกกฎหมายหลายฉบับให้สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน และปิด ทุกช่องทางที่มีพฤติกรรมสนับสนุนแนวคิดสุดโต่งหรือนิยมความรุนแรง ทุกรูปแบบ

ง. ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่

หากพิจารณาจากสถานการณ์ภายในประเทศนับตั้งแต่เจ้าชายมูฮัมหมัด บินซัลมาน มกุฎราชกุมารในฐานะประธานคณะกรรมการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ และเป็นผู้มี บทบาท ในการเปลี่ยนโฉมสังคมซาอุดีอาระเบียอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยพระองค์มีส่วนผลักดัน ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมซาอุดีอาระเบีย ดังนี้

๑. อนุญาตให้สตรีชาวซาอุดีอาระเบียขับรถยนต์ได้

๒. ตั้งคณะกรรมการสร้างความสุขและการบันเทิง

๓. ยุบตำรวจศาสนาและตั้งกรมสันหนนาการและการท่องเที่ยวขึ้น

๔. สนับสนุนโครงการก่อสร้างศูนย์กลางท่องเที่ยวและสถานที่ตากอากาศตามมาตรฐานสากล

๕. ลดบทบาทและปรับทัศนคติกลุ่มผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดในทุกระดับ ทั้งระดับสายตระกูลใน ราชวงศ์และชนชั้นปกครอง นักการศาสนา ข้าราชการระดับสูง และกำกับควบคุมกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ นิยม สุดโต่ง เคร่งจารีต

ฉะนั้น หากประเมินถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงในซาอุดีอาระเบียที่มุ่งเน้นแนวนโยบายเปิด ประเทศ และการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งหาแหล่งรายได้ใหม่ ๆ ที่ไม่ใช้การพึ่งพาน้ำมัน เพียงอย่างเดียวตามแผนพัฒนาประเทศหรือวิสัยทัศน์ ๒๐๓๐ ซึ่งได้กำหนดวาระการเปลี่ยนโฉมจาก เดิมที่ยึดกรอบของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด สู่การจัดให้มีพื้นที่บันเทิงเริงรมย์แบบเสรีตามวิถี สากล เพื่อเป็นช่องทางเสริมสร้างรายได้เข้าประเทศ

๒. ปัจจัยและผลกระทบต่อประเทศไทย

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีนักวิชาการศาสนาและผู้นำศาสนาระดับสูงของประเทศภาคีสมาชิกจำนวน ๖๐ คน เป็นตัวแทนขับเคลื่อนและมีการกำหนดนโยบายการดำเนินงานภายใต้กฎบัตรมักกะห์ (the Makkah Charter) แต่ในระดับการนำถือว่าซาอูดิอาระเบียมีบทบาทอย่างมากนับแต่มีการก่อตั้งมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การเยือนของเลขาธิการองค์การสันนิบาตมุสลิมโลกในฐานะแขกของกระทรวงการต่างประเทศระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๒ โดยวาระดังกล่าวมีกำหนดการเข้าเยี่ยมคารวะประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎรในฐานะประมุขฝ่ายนิติบัญญัติในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๒ ซึ่งหากวิเคราะห์ถึงปัจจัยและโอกาสในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับซาอูดิอาระเบียผ่านองค์การศาสนาระดับโลกดังกล่าวสามารถมองในมิติต่าง ๆ ดังนี้

ก. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural) เป็นการสะท้อนท่าทีและทัศนคติที่ปรับเปลี่ยนจากอดีต โดยเฉพาะเน้นประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมระหว่างเพศ การศึกษา การเคารพต่อความเชื่อและศาสนา การยอมรับในความต่างทางความคิด มุมมองความเห็นพหุวัฒนธรรม ภาษา

ข. มิติด้านเศรษฐกิจ ถือเป็นประกายความหวังของตลาดแรงงานไทยภายหลังที่มีการปรับความสัมพันธ์ระหว่างซาอูดิอาระเบียกับไทย ซึ่งองค์การสันนิบาตมุสลิมโลกจะเป็นตัวกลางขยายผลให้เกิดทัศนคติใหม่ของตลาดแรงงานไทยได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะบทบาทขององค์การศาสนาจะช่วยสร้างบรรยากาศให้สังคมซาอูดิอาระเบียรู้สึกเปิดใจและผ่อนคลายมากขึ้นกับการปฏิบัติและการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมเมื่อเทียบกับบรรยากาศในอดีต แรงงานไทยสามารถรวมตัวหรือสมาคมระหว่างชาย-หญิงได้อย่างเปิดเผย ให้เกียรติและเคารพหลักการความเชื่อทางศาสนา ไม่สร้างความเกลียดชังระหว่างศาสนา มีการปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างเปิดเผยและกระทำได้อย่างเท่าเทียม กรณีดังกล่าวจะเป็นโอกาสให้เกิดการขยายตัวทางการค้าการลงทุนในธุรกิจบริการโดยจะเปิดกว้างให้แรงงานไทยสามารถใช้ทักษะและความถนัดอย่างเต็มที่โดยเฉพาะผู้ประกอบการร้านอาหาร สถานบันเทิง คลับ ร้านเสริมสวย ร้านนวด สปา เป็นต้น

ค. มิติด้านการเมืองและประเด็นความขัดแย้งทางศาสนาและความเชื่อ โดยเฉพาะความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งที่ผ่านมากลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ก่อความไม่สงบมีความพยายามหวังยกระดับให้กลายเป็นประเด็นระหว่างประเทศเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง

กรณีดังกล่าวองค์การสันนิบาตมุสลิมโลกต่างรับรู้และเข้าใจบริบทและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างดีมาโดยตลอดและถือเป็นกิจการภายในของไทย ส่งผลให้องค์การความร่วมมือโลกอิสลามหรือ OIC ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการติดตามสถานการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีท่าทีสอดคล้องกับองค์การสันนิบาตมุสลิมโลกต่อประเด็นเปราะบางเหล่านี้ และไม่แทรกแซงกิจการภายใน

ของประเทศไทย ด้วยเหตุผลสำคัญคือประเด็นความขัดแย้งในพื้นที่ที่ไม่ได้เกิดจากปัจจัยการละเมิดหรือ
สิทธิเสรีภาพทางการเมืองการนับถือศาสนาแต่ประการใดและรับรู้มาโดยตลอดว่าองค์พระมหากษัตริย์
ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนาด้วยการทำนุบำรุงทุกศาสนาและให้เสรีภาพในการนับถือ
ศาสนาอย่างเท่าเทียม ดังมีรายละเอียดปรากฏตามตารางต่อไปนี้

หัวข้อ	องค์กรสันนิบาตมุสลิมโลก (ตัวแทนสะท้อนบทบาทของทางการ ชาอุดีอาระเบีย)	บทบาทรัฐสภาไทย
มิติด้านสังคม ภาษาและ วัฒนธรรม	-ปรับทัศนคติพื้นฐานจากสังคมเคร่ง จารีตเป็นสังคมเปิดกว้างและเป็นสากล - หลักชารีอะห์ หรือกฎหมายอิสลาม เปิดกว้างและสอดคล้องกับสังคมพหุ วัฒนธรรมมากขึ้น มีการปฏิรูป กฎหมายให้สอดคล้องกับวิถีการใช้ชีวิต ของคนในสังคมเกิดความผ่อนคลาย และรับรู้ได้ถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เช่น ผู้หญิงขับรถยนต์ได้ เปิดกว้างให้ สตรีออกนอกเคหสถานเพียงลำพังได้ และสามารถใช้ชีวิตอย่างปกติทั่วไปทั้ง การจับจ่ายในห้างสรรพสินค้า การ เดินทางไปมหาวิทยาลัย ตลาด ร้านค้า สวนสาธารณะซึ่งมีการปะปนระหว่าง ชาย-หญิงได้อย่างเท่าเทียม	-หลักการปกครองในระบบรัฐสภาและ วิถีประชาธิปไตยเน้นการมีส่วนร่วม ทางการเมืองเปิดกว้างให้ทุกศาสนาเข้า มามีส่วนร่วมในการแสดงออกทาง การเมืองทั้งการเป็นผู้แทนปวงชนทำ หน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดย เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดง ความเห็นผ่านกลไกของรัฐสภาในเวที การรับฟังความเห็นผ่านหลายช่องทาง ทั้งคณะกรรมการวิสามัญ คณะอนุ กรรมการ บุคลากรทางการเมือง ผู้เชี่ยวชาญ หรือเจ้าหน้าที่ในองค์กร/ หน่วยงานศาสนาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การออกกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ หรืออื่นใดที่เกี่ยวข้อง

มิติด้าน การศึกษา	- มินโยบายส่งเสริมและสนับสนุนเกี่ยวกับความเข้าใจในหลักการอิสลามสายกลาง ใช้เวทีสานเสวนาระหว่างศาสนาเพื่อสร้างสันติภาพและความยั่งยืนในภูมิภาคและระดับโลก - เผยแพร่หลักการแห่งอิสลามและเผยแพร่คำสอนที่ถูกต้องรวมทั้งเน้นส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอาหรับ - แสดงเจตนาเกี่ยวกับการช่วยเหลือด้านกิจการศาสนาและมนุษยธรรมเพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดจากความขัดแย้งและความเกลียดชังระหว่างศาสนา หรือพิบัติภัยที่ประสบกับชาวมุสลิมในประเทศภาคีสมาชิก	- ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาศาสนาตามแนวทางที่ถูกต้องเพื่อส่งเสริมการรับรู้และความเข้าใจในหลักการอิสลามสายกลาง การเคารพต่อความคิด ความเชื่อของคนในชาติ และการอยู่ร่วมกันแบบสังคมพหุวัฒนธรรม รวมถึงการสนับสนุนด้านงบประมาณในโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสมานฉันท์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ - ให้ความสำคัญกับหลักสูตรวิทยาการอิสลามและภาษาอาหรับและเปิดโอกาสให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาบรรจุการเรียนการสอนกลุ่มวิชาศาสนาให้โรงเรียนในสังกัดมีหลักสูตรอิสลามศึกษาและจริยธรรมอิสลามในโรงเรียน
มิติด้าน การเมืองและ ความมั่นคง	- รัฐบาลซาอุดีอาระเบียเริ่มปรับตัวตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกและการรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ของโลกยุคดิจิทัลและเร่งผลักดันนโยบายต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของเยาวชนคนรุ่นใหม่ - องค์กรศาสนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของรัฐบาลซาอุดีอาระเบียต้องเร่งวางนโยบายและแผนงานให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล และปรับปรุงกฎหมายอิสลามหรือชารีอะห์ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในโลกแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลทั้งในระดับ	- พิจารณากฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์จริงโดยไม่ลดทอนสิทธิเสรีภาพทางความคิด ความเชื่อและการปฏิบัติศาสนกิจตามวิถีอิสลาม - สร้างความร่วมมือและเข้าถึงความต้องการของประชาชนชาวไทยมุสลิม - สนับสนุนองค์กรศาสนาทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และยกระดับความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายหรือเป็นกลไกสร้างการรับรู้และความเข้าใจที่

	องค์กร หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการปรับทัศนคติการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและการแก้ปัญหาความเกลียดชังระหว่างวัฒนธรรมด้วยสันติวิธี -องค์กรศาสนามีบทบาทนำในการสร้างความเข้าใจกับประชาคมโลกอิสลามโดยใช้แนวทางอิสลามสายกลางเพื่อลดระดับความเห็นต่างระหว่างกลุ่มจารีตนิยมที่ยึดแนวทางตามข้อบัญญัติศาสนาและอ้างความชอบธรรมเพื่อการแสวงหาประโยชน์ให้กลุ่มตัวเอง	ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการอิสลามสายกลางและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ลดความขัดแย้งและความเกลียดชังกันในสังคม
มิติด้านเศรษฐกิจ	-องค์กรสันนิบาตมุสลิมโลกใช้แนวทางการปรับเปลี่ยนทัศนคติเชิงโครงสร้างสังคมยุคก่อน ๒๐๑๖ จากเดิมที่เคร่งจารีตสู่หลักศาสนาที่ผ่อนคลายเป็นการเปิดประเทศสามารถดำเนินได้ตามนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวหวังลดการพึ่งพารายได้จากน้ำมัน กรณีนี้เป็นการปฏิรูประบบเศรษฐกิจภายในประเทศและถือเป็นยุทธศาสตร์ชาติของรัฐบาลซาอุดีอาระเบียเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ ๒๐๓๐ - สร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามสายกลาง การเปิดกว้างของสังคมซาอุดีอาระเบีย ความเสมอภาค และความยุติธรรม ความสมานฉันท์ในการอยู่ร่วมกัน	-ให้ความสำคัญต่อการออกกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และสนับสนุนให้เกิดการขยายตลาดแรงงานของไทยในต่างประเทศ โดยเฉพาะมุมมองของซาอุดีอาระเบียถือว่าแรงงานไทยมีศักยภาพและมีทักษะฝีมือ รวมทั้งอหฺยาศัยไมตรีที่ไม่มีชาติใดเทียบได้เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาแรงงานไทยได้แสดงให้เห็นถึงความขยัน อดทน จิตบริการและเป็นบทพิสูจน์สำคัญต่อการพัฒนาประเทศเมื่อเทียบกับแรงงานแถบเอเชียได้อย่างปากีสถาน อินเดีย และบังคลาเทศ - สร้างช่องทางใหม่ ๆ ผ่านการออกกฎหมายกฎระเบียบเพื่อสนับสนุนให้มีแรงงานทักษะ หรือแรงงานวิชาชีพในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการค้าและการบริการ การแปรรูปผลิตผลทาง

		การเกษตรแก่ชาอูตีอาระเบีย ซึ่งถือเป็น เรื่องท้าทายอย่างยิ่งของแรงงานไทยใน อนาคต
--	--	---

จากการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้นทำให้รับรู้ได้ว่า การเยือนของเลขาธิการสันนิบาตมุสลิมโลกเป็นการเยือนเชิงสัญลักษณ์และเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อส่งสารถึงประชาคมมุสลิมทั่วโลกว่า องค์การศาสนาอิสลามของชาอูตีอาระเบียเป็นมิตรกับทุกชาติทุกศาสนาและศาสนาอิสลามไม่ใช่ศาสนาที่นิยมความรุนแรงหรือสร้างความหวาดกลัวแต่เน้นส่งเสริมสันติภาพและความสันติสุข โดยสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม สอดรับกับนโยบายชาอูตีอาระเบียที่เปลี่ยนไปจากอดีตซึ่งเคยรับรู้โดยทั่วไปว่าเป็นรัฐเคร่งจาริต ใช้หลักชารีอะห์อย่างเข้มข้นจนถึงระดับการลิดรอนสิทธิ แต่หลังจากที่มีการเปลี่ยนผ่านรัฐบาลซึ่งมีผู้นำประเทศเป็น คนรุ่นใหม่หันมาใช้ นโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปกฎหมายกฎระเบียบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล ยุคที่ต้องปรับตัวอย่างรู้เท่าทันทำให้องค์การศาสนาต้องมีการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้ทันสมัยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์และรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย (disruptive) ด้วยเหตุผลที่สังคมยุคใหม่ต้องเน้นการสื่อสารด้วยข้อมูลที่มีความรวดเร็ว ถูกต้องแม่นยำ ยึดประโยชน์สังคมและหลักธรรมาภิบาลโปร่งใสตรวจสอบได้

บทสรุป

องค์กรกิจการศาสนาอิสลามระดับโลกภายใต้ชื่อ องค์การสันนิบาตมุสลิมโลก มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่นครมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยตำแหน่งเลขาธิการถือว่ามิใช่บทบาทในฝ่ายบริหาร จากการศึกษาพบว่า ตำแหน่งเลขาธิการองค์การสันนิบาตมุสลิมโลกเป็นตำแหน่งผูกขาดสำหรับบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานสภานักปราชญ์ประจำชาอูตีอาระเบีย และตำแหน่งดังกล่าวนี้ถือว่ามีบทบาทสูงสุดและมีความสำคัญมากในสายการบริหารและดำเนินนโยบายองค์กรตามความเห็นชอบ คณะมนตรีสูงสุด ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกรวม ๖๐ คน มีที่มาจากนักการศาสนาของชาติสมาชิกตาม วิทยฐานะทางวิชาการและเป็นที่ยอมรับ โดยคณะมนตรีสูงสุดจะกำหนดให้มีการประชุมขึ้นตามวาระ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความสำคัญของประเด็นปัญหา ขณะที่บทบาทการทำหน้าที่ประธาน การประชุมจะเป็นของประธานสภานักปราชญ์ของชาอูตีอาระเบีย

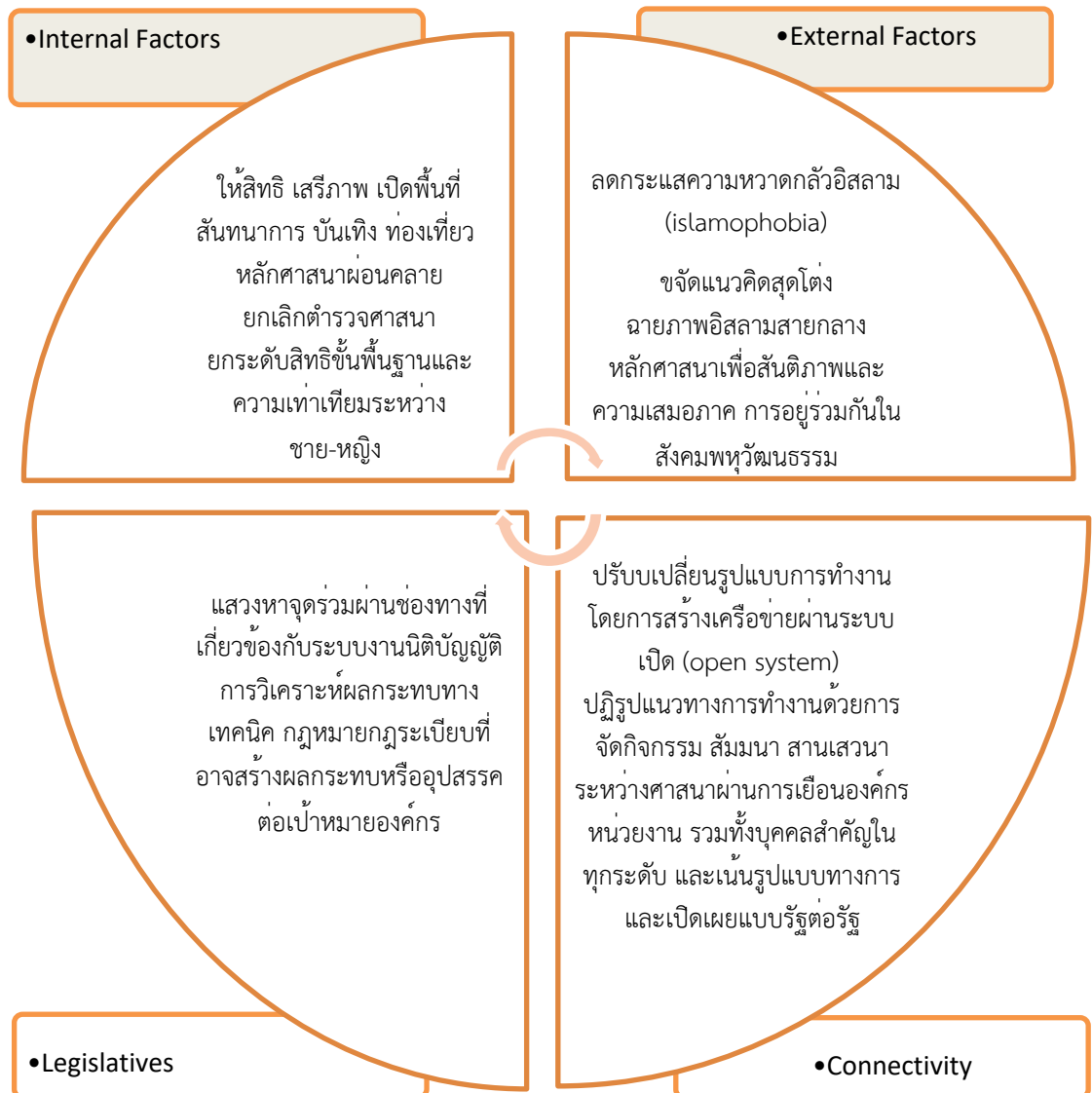
อย่างไรก็ตาม เป้าหมายสำคัญขององค์การสันนิบาตมุสลิมโลกคือการส่งเสริมความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักการอิสลามที่ถูกต้อง หลักอิสลามสายกลาง และรณรงค์ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรม การสร้างความสมานฉันท์ปรองดองบนพื้นฐานความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความ เชื่อทางศาสนา รวมถึงการส่งเคราะห์ช่วยเหลือประชากรมุสลิมในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นประชากรกลุ่ม น้อยและได้รับผลกระทบจากปัญหาความเกลียดชังและความขัดแย้งทางศาสนา รวมถึงปัญหาจากภัย

สงครามและพิบัติภัย ซึ่งเป้าหมายขององค์การข้างต้นเป็นที่มาของการตั้งสมมุติฐานว่า การเยือนรัฐสภาไทยของเลขาธิการองค์การสันนิบาตมุสลิมโลกมีความเชื่อมโยงกับฝ่ายนิติบัญญัติในมิติใดบ้างจากการศึกษาสามารถสรุปมิติความเชื่อมโยงกับองค์กรนิติบัญญัติได้ ๒ ประเด็น ดังนี้

๑. องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกต้องการปรับตัวให้สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงในโลกยุค Disruption ซึ่งมีแรงกระเทบอย่างรุนแรงจากปัจจัยภายในและสภาพแวดล้อมรอบตัว (Environment) ทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง กล่าวคือกรณีการเปิดประเทศและปฏิรูปประเทศทุกมิติ ก่อปรกับต้องการฉายภาพความเป็นศูนย์กลางด้านศาสนาอิสลามเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติอิสลามสายกลาง สร้างความสมานฉันท์ระหว่างศาสนา ลดความเกลียดชังหรือหวาดกลัวอิสลาม (islamophobia) รวมทั้งสร้างโมเดลทัศน์ใหม่เพื่อลดกระแสการอ้างศาสนาเพื่อหวังประโยชน์และความชอบธรรมหรือแนวคิดนิยมความรุนแรงหรือแนวคิดสุดโต่งขององค์กรต่าง ๆ นอกประเทศ

๒. องค์กรนิติบัญญัติมีอำนาจหน้าที่สำคัญคือการออกกฎหมาย การตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือผู้แทนปวงชนทำหน้าที่พิจารณากฎหมายผ่านกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อให้การบังคับใช้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติและประชาชน เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุเป้าหมายจึงเป็นการสมควรที่ฝ่ายบริหารต้องแสดงบทบาทนำในการสร้างความเข้าใจกับองค์กรนิติบัญญัติในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นมุมมองในประเด็นความเสมอภาค ความเท่าเทียมระหว่างชาย-หญิง และสิทธิมนุษยชน รวมทั้งอาจคาดหวังไปถึงกระบวนการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมด้านการศึกษาหรือทุนการศึกษาหรือทุนสนับสนุนงบประมาณให้เปล่าเพื่อกิจการศาสนาที่องค์การสันนิบาตมุสลิมโลกอาจพบปัญหาอุปสรรคทางเทคนิคข้อกฎหมายที่ส่งผลให้การสนับสนุนงบประมาณของกองทุนสาธารณสมบัติโดยทางการชาอุดูอาระเบียหรือองค์การสงเคราะห์นานาชาติเพื่อการช่วยเหลือและการพัฒนา ซึ่งในอดีตอาจไม่สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วทันเวลา

แผนภาพแสดงความเชื่อมโยงการบริหารความเปลี่ยนแปลง
ขององค์การสันนิบาตมุสลิมโลกในยุค Disruption กรณีศึกษาการเยือนรัฐสภาไทย

บรรณานุกรม

<https://www.themwl.org/ar/MWL-Profile>

Hanna. I. (2017). “Saudi Arabia Reform”, retrieved from
<http://www.youm7.com/story/2017/10/3>

Sunitan, M. (2008). Saudi Arabia: State and Society, Beirut, Lebanon: Arab Research and Publishing.

Badawi. A. (2017). “New Saudi Arabia”, Arab Center for Research and Studies, retrieved from <http://www.acrseg.org/print.aspx?40648> (04/11/2017)

CNN, United Arab Emirates (2017). “Custodian of the Covenant did not reach the throne of Saudi Arabia”, retrieved from <https://arabic.cnn.com/middle-east/2017/06/22/saudi-crown-princes>.

<https://www.aljazeera.net/encyclopedia/organizationsandstructures/2017/3/21/%D8%B1%D8%A7%D8%A8%D8%B7%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A>